

un doc. dels Templers de c. 1260, Miret, *Templ. i H.*, 340).

Això en català sol anar entre dues proposicions completes amb verb cada una, i aquest *ans* sovint va seguit d'un mot que reforça la contradicció, ponderació o encariment: *ans al contrari, ans tot o ans de tot en tot, ans encara, ans molt...*; en italià, l'ús d'aquest *anzi* se simplifica i gramaticalitza (tant com el del ll. *imo*) fins al punt que pot aparir simplement dos adjectius o mots enterament simples i paral·lels marcant només una gradació o rectificació molt lleument apuntada i construccions d'aquest tipus es troben també en català en alguns textos del S. xv: «se deuien guardar molt de metre's en aquest amorós *ans dolorós camí*», *Curial (NCL. i, 20)*, que tractant-se d'una novella d'atmosfera tan italiana fa pensar en una influència de l'estil d'aquesta llengua. Hi pot haver part d'això, però almenys està empeltat en un tronc ben hispànic, car ja tiren cap allà construccions de textos arcaics d'Aragó, amb *ante*: «que alguno non sia osado logarse a las ditas lavores a torna peón, ni --- a hun estayllo <cast. a destajo>, *ante* aquéllas faga a jornales por cadaún día», «en las sobreditas cosas --- non sia recebida fiança --- *ante* aquéllas sian exseguidas --- por todas cosas juxta su continencia» (Furs aragonesos de 1350, Tilander, *RFE* xxii, 14, 27).

Des del punt de vista de l'extensió geogràfica, observem que avui la vitalitat d'aquesta forma és una mica desigual segons les regions, i encara que n'hagin fet bastant d'ús escriptors del Nord, de llenguatge alhora tradicional i digne però planer i personal, com Maragall, Ruyra i Verdaguer («tot l'hi prengué el sepulcre, on baixarà *ans* de gaire», *Atl.*, 222; *Atl. v*; *Canigó* vii), és una forma molt menys usual a les Illes, al Nord del Princ. i en el parlar de Barcelona, que des d'allà cap al Sud; val a dir que l'àrea de popularitat ja comença amb força des del Penedès (on se senten molt les frases com *ans* de *baixar*, p. ex. Font-rubí, 1954), i que és la forma ben general en el Camp, l'Ebre i tot al llarg del País Valencià (per limitar-nos a l'extrem Sud: *ans* d'*acabar* a Petrer, *ans* d'*aplegar* a Novelda, 1963).

El ll. ANTE tenia funcions ben semblants a les que caracteritzen el nostre *ans*: no hi ha, doncs, problema etimològic. D'altra banda també és clar, que en la nostra llengua, *ans* i *abans* són formacions enterament paral·leles. Per a *ABANS* hem hagut de donar explicacions per comprendre per què hi ha *ab-* i no *av-* (fr. *avanti*, fr. i cat. *avant*, etc., ll. *ab-*); però si llevem aquest element anteposat, *ans* és igual a *abans*. Ni tan sols hi hauria obstacles prohibitius que ens apartin de dir que en el nostre *ans* podem veure la prolongació del cast. *antes* (que simplement ha afegit *-s* adverbial al mot llatí), puix que si les combinacions com *-nts*, nominal o verbal, tenien una *t* més ferma (gràcies als singulars i persones en *-nt*), amb acció analògica incessant i sense la col·laboració de la fonètica sintàctica (*ans* de, *ans* que), les formes dels altres idiomes romànics mostren sens dubte que els fets no són tan

simples.

L'italià *anzi* i el fr. ant. *ainz*, al costat de la forma catalana i d'*ans* de l'occità antic, presenten una terminació menys clara: si la llengua dels trobadors aviat confon amb les altres sibilants l'africada *ç* o *z*, fins i tot ací hi ha *-z* en algun text arcaic, que ens acosta al tipus franco-italià: «meillor vassals non vid *ainz* hom» en el fragment d'*Alexandre*, «aujaz un songe qui toz es faus: / enuit m'ere avis aus *anz-jor-naus* / que cons Girarz ---» en *Girart de Rossilhon* (ja *ans* en G. de Peitieu: «faray chansoneta nueva, / *ans* que vent ni gel ni plueva», Appel, *Chr.*, 2.32, 1.639, 12.2). I és orientadora sobretot la forma que trobem en el pre-castellà de les gloses del S. x: *ances* en les de San Millan i en les de Silos, explicant el *prius* de les frases «de fructibus suis *prius* non gustat nisi ex ipsis aliquid Deo offerat» i «si duxerit, non *prius* accipiat communionem nisi quem reliquit de saeculo exierit» (núm. 47 i 183). En català l'arcaic *tu vençs* només en data tardana fou reemplaçat analògicament per *tu vences*, i fins després han quedat *les falçs* i *les calçs*, de manera que el nostre *ans*, ben mirat tampoc no desdiu d'aquestes formes *anzes*, it. *anzi*. Hi ha encara l'adverbi (o comparatiu?) oc. ant. *anceis*, fr. ant. *ainçois* 'abans', que té els aires d'un cpt. *anz-eis* ANTE IPSUM, o que fins si és un mer neutre-comparatiu de la mena de *sordeis* al costat de *sordeior*, en tot cas ens mostra que hi ha *anz* amb *-z* (= *ç*) i no una mera *-t*(E), com en cast. *ante esto*.

Amb això tornem, doncs, a la vella qüestió plantejada per Ant. Thomas (*Rom.* xv, 1886, 572-4) i Gröber (*ZRPh.* x, 1887, 174-6) i represa per Skok (*Rom.* l, 195-199). Postular un *ANTEUS «comparatiu de ANTE» ni que sigui invocant la possibilitat que PRIUS vagi actuar com a model analògic no acaba de convèncer (per més que Thomas s'hi agafi per donar una explicació no menys mecànica de *puix*, fr. *puis*, etc., i que hi hagi una variant *anzo* en algun arcaic com Uguçon da Lodi): carreguem massa en moltes coses en el compte del llatí vulgar, i oblidem massa el paper de la fonètica sintàctica i de les innovacions tardanes del romànic merovingi i carolingi. D'una banda les combinacions tan freqüents com ANTE HOMINES, ANTE ALBAM, ANTE ALTERUM, ANTE ISTUM, ANTE OMNIA, etc. havien de tendir ja per si soles a crear una pronúncia ANTI O-, ANTI A-, ANTI E- que havia d'assimilar-se en *ançi* o-, *ançi* a-, *ançi* e-, i d'altra banda es formava una pressió analògica «proporcional» partint dels adverbis ANTEA, POSTEA, que afavoria i consagrava aquest *ançi-* fins a fer-lo definitiu; mantinguem ben present *anceis* (*ainçois*) que bé pot continuar ANTE IPSUM, i d'altra banda no oblidem que l'it. *ogni* deu la seva *gn* justament a la coincidència de les combinacions de OMNE(M) (*omnę arbore, omnę homine, omnę hora*) amb el plural neutre OMNIA.

Una prova més de l'antiguitat d'aquest radical ANTI-*ançi-* en llatí vulgar ens la dona un vell romanisme del basc. Com explica Schuchardt (*Primitiae Linguae Vasc.*, § 95) el basc *aiztin* prové de ANTE, però serà més precisament aquest ANTI- d'on el fr. ant. *ainz*: